

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК VIII

Рівне – 2020

ББК 83

Ф 54

УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. VIII / ред. кол. О. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2020. – 97 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 20 лютого 2020 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В. І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І. В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І. А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИРИЛЬЧУК О. М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КРУПКА М. А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р. Л., кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

БЕРНАЦЬКА АЛІНА Моделі характеротворення у романі Максима Кідрука «Де немає Бога»	7
БУХАЛЬСЬКА БОГДАНА Урбаністична топографіка у романі Олександра Ірванця «Рівне/Ровно (Стіна)»	13
ГАРМАНЮК БОГДАНА Містика у художній структурі роману Макса Кідрука «Не озирайся і мовчи»	17
ГРЕБЕНЕЦЬ МАРІЯ Мотив межової ситуації у драмі «Алмазне жорно» Івана Кочерги крізь призму філософії	22
ГУЛЕЧКО АНАСТАСІЯ Художні стратегії репрезентації минулого у романі Юрія Винничука «Танго смерті»	27
ДЕМЧУК ВІКТОРІЯ Жанрова природа ретродетективу (на матеріалі роману Владислава Івченка та Юрія Камаєва «Стовп самодержавства, або 12 справ Івана Карповича Підпригори»).....	32
КУК НАДІЯ П'єса Миколи Куліша «Мина Мазайло» як сатиричний текст.....	38
КУХАРЧУК ОКСАНА Сільський апокаліпсис Миколи Куліша	42
ЛОЙКО ІВАННА Світ дитинства в есеїстиці Оксани Забужко	46
МАЛІНОВСЬКА КАРІНА Художні моделі репрезентації травматичного досвіду у повісті «Поza межами болю» Осипа Турянського	50
МИРОНЮК ОЛЬГА Художнє відображення Другої світової війни у романі Тетяни Пахомової «Я, ти і наш мальований і немальований Бог»	55

МОРОЗ ТЕТЯНА

Белетризація звичаєвого права у романі

Пантелеймона Куліша «Чорна рада» 60

ОЛЕКСЮК ОЛЕКСАНДРА

Моделювання національних характерів

у прозі Михайла Коцюбинського 66

ПІСКЛЯК ОЛЕНА

Друга світова війна і досвід сучасної української літератури..... 71

ПОНОРЧУК ІРИНА

Жінка в умовах Голодомору: Світлана Талан «Розколоте небо»..... 76

ПРОКОПЧУК ТЕТЯНА

«Вид на Толедо»: картина Ель Греко в поетичних версіях

Вадима Лесича й Патриції Килини 82

СИТКІВ МАРІЯ

Тема влади у драматургії Валерія Шевчука

(на матеріалі драм «Вертеп», «Птахи з невидимого острова»)..... 87

СТАСЮК КАТЕРИНА

«Хвороба як метафора» (за Сьюзен Зонтаг):

українська проза на початку третього тисячоліття..... 93

CONTENTS

BERNATS’KA ALINA Modeling of Characters in Novel «The Place Where God Is Not Exist» by Max Kidruk.....	6
BUCHALS’KA BOHDANA Urban Topography in Novel «Rivne/Rovno (The Wall)» by Olexander Irvanets	12
HARMANYUK BOHDANA Mystics Parameters in Fictional Structure of Novel «Do Not Look Forward and Be Silence» by Max Kidruk.....	16
HREBENETS’ MARIYA Metaphysical Motif of Being on the Edge in Drama «Diamond Millstone» by Ivan Kocherga	21
HULECHKO ANASTHASIYA Art Strategies of Representation of the Past in Novel «Tango for Death» by Yurii Vynnychuk.....	26
DEMCHUK VICTORIYA Genre Parametres of Retrodetective (on materials of novel «Pillar of Autocracy, or 12 Actions against Ivan Karpovych Pidipryhora») by Vladyslav Ivchenko and Yurii Kamayev.....	30
COOK NADIYA Play «Myna Mazailo» by Myckola Kulish as a Saturical Text.....	36
KUCHARCHUK OXANA Village Apocalypses of Mychola Kulish.....	40
LOIKO IVANNA World of Childhood in Essays by Oxana Zabuzhko.....	44
MALYNOVS’KA KARYNA Fictional Models of Representation of Traumatic Experience in Long Story «Beyond the Edge of Pain» by Osyp Turyans’kyi.....	48

MYRONYUK OLGA

Traumatic Experience of World War the Second in Novel

«Me, You and Our Painted and Non-Painted God»

by Tetyana Pakhomova55

MOROZ TETYANA

Fictional parameters of habitual life of the Ukrainians in novel

«Black Council» by Panteleimon Kulish's60

OLEXYUK OLEXANDRA

Modelling of Ethnic-Coloured Characters

in Prose of Myckailo Kotsyubyns'kyi66

PISKLYAK OLENA

World War the Second and an Experience of

Contemporary Ukrainian Literature71

PONORCHUK IRYNA

Woman in times of Holodomor: Svitlana Talan «Split the Sky».....76

PROKOPCHUK TETYANA

«View of Toledo»: a Painting by El Greco

in Poetical Versions by Vadym Lesych and Patriitsiya Kylyna.....82

SYTKIV MARIYA

Motif of Authority in Drama by Valeryi Shevchuk

(on the materials of plays «Puppet-Show», «Birds from Invisible Island»)....87

STASYUK KATHERYNA

«A Metaphor of Illness»: (following to Susan Sohntag)93

Богдана Гарманюк

Науковий керівник – канд. філол. наук Крупка М. А.

МІСТИКА У ХУДОЖНІЙ СТРУКТУРІ РОМАНУ МАКСА КІДРУКА «НЕ ОЗИРАЙСЯ І МОВЧИ»

У статті проаналізовано містичну складову роману Максима Кідрука «Не озирайся і мовчи». Визначено елементи містики та з'ясовано їхнє місце у сюжеті твору і характеротворенні персонажів.

Ключові слова: містика, герой, роман, сюжет, наука.

The article deals with mystic elements in novel «Look around and be» by Max Kidruk: the author of study states those elements and does consists there functions in plot and in character models.

Key words: mysticism, hero, novel, plot, science.

Макс Кідрук – український письменник і мандрівник, автор дев'яти романів, серед яких бестселери: «Зазирни у мої сни», «Не озирайся і мовчи», «Жорстоке небо», «Де немає Бога», – що періодично перевидуються. Деякі книги письменника перекладені польською, російською та німецькою мовами. Макс Кідрук також є автором кількох технічних видань та публіцистичної книги «Небратні», в якій аналізує відносини Росії й України впродовж 400 останніх років. Також письменник став відкривачем кількох нових для вітчизняної літератури жанрів: тревелог та технотрилер.

Кожен новий твір Максима Кідрука одразу після виходу набуває шаленої популярності, адже з перших сторінок захоплює читача у вир подій. Стилiстичною особливiстю його книг є та, що автор, окрім розбудови головної сюжетної лiнii, додає ще безлiч рiзногалузевої цiкавої iнформацiї.

Актуальність. Перелік наукових робіт з проблем містики в українській літературі дуже обмежений, а ще менше досліджень стосуються творів Максима Кідрука. Однією із найцікавіших є стаття О. Вещикова «Категорія містичного: науковий дискурс і репрезентація в сучасній прозі» [1], у якій презентовано еволюцію уявлень про літературну містику у XIX-XX ст. та проаналізовано відповідний термінологічний апарат. Розглянуто також наявні дефініції містичного в літературі, здійснено спробу перегляду усталеного розуміння містики переважно в релігійному контексті й запропоновано авторське визначення поняття. З'ясовано місце містики в системі фантастичної прози та розглянуто нарративні стратегії творення містичного модусу, виокремлені дослідниками як спільні для різних метажанрів. Ґрунтовна стаття О. Костецької та А. Курлової присвячена опису образів-символів у романі «Не озирайся і мовчи» [3].

Метою нашого дослідження є аналіз містичного світу роману М. Кідрука «Не озирайся і мовчи».

Жанрологічна природа тексту синкретична – це мікс містики, трилера, соціально-психологічного та технологічного роману. Проте, на нашу думку, містична складова є сюжетотворчою.

Однією з ознак сучасного суспільного розвитку є посилена увага до ірраціонального та містичного в усіх сферах людської діяльності. В умовах активної переоцінки цінностей містичний досвід викликає підвищений інтерес, що набуває масового характеру. Як і кожне суспільне явище, феномен містичного знаходить своє відбиття у творах мистецтва, зокрема і в сучасній українській літературі [1, 129].

Макс Кідрук наводить наукове підґрунтя деяких, на перший погляд, неможливих подій. Він зазначає, що частково «Не озирайся і мовчи» – це роман не про паралельні світи, а про усвідомлення нами категорії часу: «Там, де непідготовлений читач бачить містику, я опираюсь на реальні наукові теорії», – переконує автор [4].

У центрі розвитку подій головний герой – 14-річний Марк із повним набором підліткових проблем: батьки його не розуміють; у школі його не сприймають, оскільки він вирізняється своїми захопленнями та світоглядом; школярі насміхаються з нього, глузують та відкрито демонструють неприязнь. А оскільки діти усвідомлюють безкарність своїх вчинків, то поступово переходять від словесного приниження до фізичного насилля.

За допомогою опису складних стосунків всередині підліткового колективу та ставлення до хлопця старших людей автор розкриває проблему жорстокості суспільства, беспорядності та беззахисності однієї людини перед колективом, недосконалість системи соціального захисту. І варіантом вирішення цих проблем для героїв книжки стає втеча в паралельний світ, який існує настільки близько до реального, що навіть шлях до нього лежить через звичайний ліфт у багатоповерхівці. Однак подорож світами містить в собі чимало небезпек і неприємностей.

Тут знову наука переплітається з містифікацією, а тлумачення загадки вимагає не так часу, як життєвих сил. Очевидно цю тему автор виношував довго, адже передав не просто характери дітей, а наших сучасників. Підліток у книзі, як це і хотілося бачити читачеві, росте «ботом», якого уже нічого не врятує від деградації. Влада над слабшими формує у ньому інстинкт звіра, що прагне керувати тривіальним стадом. Всі, немов роботи, ідуть за своїм лідером, але один залишається. Це та особистість, «збій матриці», за ким справжнє майбутнє, точніше нереалізовані плани та проекти, на які потрібні час та кошти, а у випадку головного героя – спокій та розум.

У творі функціонує безліч нереальних загадок, місць, людей та тварин. Ці об'єкти і створюють ефект містики. Це складові таємниці, прагнучи до їх розгадки герой занапастив себе.

Роман М. Кідрука «Не озирайся і мовчи» наповнений такими символами, як «цифровий шифр», «вартовий», «борсук», «кіт», «лялька», «павук», «світ із мертво застиглим сонцем», «аномалія», «бабуся», «сніг із попелу» – саме вони надають тексту містичності, а часом навіть

моторошності. Автор використовує їх у творі для того, щоб показати читачеві свідчення особливої надчутливості людини, здатної осягнути містичне в реальному світі [3, 223].

Так як фантасмагорія виглядає «світ за ліфтом», де, здавалось б, життя зупинилось у певний відтинок доби. Саме тут проводить весь вільний час Марк, намагаючись все ж таки з'ясувати суть цього явища, адже він завжди покладався на науку, а такий хід подій розбивав всі його раціональні теорії. Хлопець довго не може усвідомити реальності потойбіччя : «Марк безуспішно намагався узгодити картинку, що розгорталася перед очима, з раціональними уявленнями про реальний світ. Він зайшов до ліфта в десятиповерхівці з бетону й цегли, коли надворі було темно й лупив дощ, а потім невідь-як опинився у дво- чи, щонайбільше, триповерховому дерев'яному будинкові, у вікна якого зазірало сонце. Маячня» [2, 169].

Цей світ не дає спокою допитливому герою, ставши для нього фатальним місцем. Коли Соня розказала Марку про ліфт, йому здавалося, що це вигадка, проте вже сама розповідь дівчинки дещо лякала і змушувала замислитись навіть того, хто свято вірив лише у науку: «Можу дещо показати і ти переконаєшся, що існує інший світ типу як паралельний вимір чи щось таке про який твоя наука нічого не знає» [2, 79]. «Це ліфт. І одночасно це... ну... ніби як портал» [2, 88] .

Містичний обряд переходу у інший світ через ліфт непокоїв Марка не менше, ніж сам факт існування паралельного світу як такого. Школярка давала детальну інструкцію ритуалу переміщення: «– На четвертому з кабінки не виходь, щойно двері відчиняться, рушай на другий. З другого, так само не виходячи, піднімайся на шостий. Потім із шостого – назад на другий, звідти – вгору на восьмий, а з восьмого – знову на другий. Після того тобі треба виїхати на десятій» [2, 90]. Ці знання однаково манили і відлякували хлопця, проте він не зміг встояти перед цікавістю. Та все ж головною запорукою успішного маршруту була зустріч із моторошною істотою: «Але якщо ти зробив усе правильно, якщо правильно проїхав поверхи, то на п'ятому на тебе чекатиме... і... іс...іс-тота...Можливо, це реально дівчинка, просто вона... ніби не зовсім жива чи щось таке» [2, 91]. Марк не дуже вірив у подібне, однак, коли сам це відчув, сумнівів не залишалось – це щось містичне, навіть потойбічне : «Чув, як істота позаду нього дихає: надсадно, аритмічно, з хрипким присвистом» [2, 167]. Хлопець ледве не помер із жаху, проте все минуло на цей раз вдало, підліток таки потрапив у омріяний паралельний світ.

Назва роману інтригує читача, обіцяючи щось моторошне. Саме ці слова («не озирайся і мовчи») стали ключовими у долі Марка Грозана. Дівчина переконливо благала хлопця достеменно закарбувати у пам'яті її слова : «Просто запам'ятай одну річ: що б не сталося, не озирайся і мовчи» [2, 91]. Єдине застереження, що дала Соня для однолітка, не допомогло йому врятуватись, адже цікавість хлопця пересилила і, не зважаючи на заборону, він таки озирнувся. Зрозумівши невідворотність ситуації Марк не

полишав надії врятуватись, всіма силами прагнув вибратись: «Випусти!.. ВИПУСТИ МЕНЕ! Я БІЛЬШЕ НЕ БУДУ!» [2, 485]. Його благання не допомогли: «Наприкінці червня, не досягнувши результатів, поліція припинила розшукувати Марка Грозана» [2, 491].

Події, що розгортаються перед читачем ще на початку твору ніби провіщують містику. Загадкові смерті знайомих Марка розхитують його психіку та уже тоді змушують сумніватись у силі науки. Паралельною нарацією звучать згадки про ці жахіття. Невідомо чому помирає Тоха Шпакевич. У його смерті підлітки звинувачують Марка, самі не розуміючи, як він міг це зробити.

У «світі за ліфтом» з'являється Юля, яка стрибнула з даху будинку на очах у героя. Вона постає тепер зовсім іншою, у моторошних ситуаціях і, здавалося б, переслідує хлопця: «Гришина безперестану крутила головою, дрібними, рваними посмиками кидаючи її з боку в бік... На кілька секунд істота завмерла, а потім кліпнула – раз, удруге, втретє, – і після кожного підіймання повік її притуманений погляд ставав чітким і виразним» [2, 403-404]. Марко зовсім не розумів, що вона хоче від них з Сонею, проте від цього він не відчуває менше страху. Підлітки ледве втекли від істоти, яка колись була Юлією Гришиною, однак ніхто з них так і не зрозумів, що сталося.

Одним із загадкових створінь, що з'являлись у іншому світі був і борсук. Автор також раніше розповідає історію про те, як під час однієї з подорожей сім'я Грозанів випадково збила борсука. Дивною є реакція Марка на смерть, адже коли він побачив мертвого борсука, то відчував жаль до тварини, і був стривожений, хоча, здавалося б, це лише нещасний випадок. Однак коли на очах хлопця з даху багатоповерхівки випала дівчина, його одноліток, він відчував порожнечу і здивування. Проте зустрівши борсука, чи те, що від нього залишилось, у «світі за ліфтом», Марк зніяковів і дуже злякався, адже видовище було жахливе: «Тварина мала такий вигляд, немовби її кістки неправильно зрослися після переломів, немовби вона постійно наштовхувалася на невидимі перешкоди й припадала то на лівий, то на правий бік. Іноді одна з негнучких лап смикалася невлад із рештою – з боку це скидалося на те, що борсук намагається ступити вперед одночасно обома передніми чи обома задніми лапами, – тварина шпорталася у траві, на мить втрачала рівновагу» [2, 346]. Це був перший раз, коли у тому світі хлопець стривожився, адже до того там панував абсолютний спокій та навіть якийсь умиротворення.

Соня зізналась, що за весь час, поки вона там перебувала, вже бачила подібне. Розповіла історію, як її батько викинув котеня з їхньої квартири, а через деякий час вона зустріла у цьому світі щось подібне: «У тому то й річ, що то був не Ельф. Ельф перетворився на вивалюну в шерсті відбивну, Ельф лежав похований під вербами біля «ПеДееМу» [2, 378].

Не обійшлося без містики і тоді, коли Соня дізналась про інший світ. Будучи вдома сама, дівчинка зустріла стареньку бабусю, яка розповіла їй

про «світ із мертво застиглим сонцем»: «Потім розповіла те саме, що я тобі: про ліфт, про потвору на п'ятому поверсі, про дії, що дають змогу опинитися тут і повернутися назад, ну і зрештою про це місце. Вона назвала це схованкою, додала, що про неї знатиму лише я, що сюди можна приходити, коли мені буде погано, і мене тут ніхто не потурбує» [2, 198]. Невдовзі старенька зникла так само несподівано і загадково, як і з'явилась. Проте Соню зацікавила ця історія, і саме з цього розпочались відвідини і містичні події, пов'язані з паралельною реальністю.

У цьому місці («Старий дерев'яний будинок стояв на схилі невисокого, вкритого соковито-зеленою травою пагорба. Метрів за двісті попереду плавно здіймався ще один пагорб, на вершині якого лежало кілька поплямованих сіро-зеленим мохом валуні» [2, 172]), Марк почував себе захищено. Тут, де завжди світило сонце і була однакова погода, хлюпало море і стояв височезний ліс, хлопець був щасливий. Він переміщався сюди тоді, коли йому було погано, коли не хотілось ні з ким розмовляти і коли був засмучений. Цей світ став його домом і заспокійливим, саме сюди він завжди міг утекти у розпачі непорозуміння. Постійні знущання однолітків, що дійшли до жорстокого побиття, байдужість батьків та відсутність друзів – все це мало вплив на Марка, йому краще було залишатись одному, де ніхто не надокучав, не насміхався, де він міг бути собою. Паралельний світ був найкращим місцем для його порятунку від жорстокого і байдужого реального світу. Автор створив «світ за ліфтом», аби показати психологічну безвихідь Марка.

Отже, у романі М. Кідрука «Не озирайся і мовчи» велика кількість містичних елементів, кожен з яких розкриває ідейний задум твору і додає сюжету динамічності.

Джерела:

1. Вещикова О. Категорія містичного: науковий дискурс і репрезентація в сучасній прозі / О. Вещикова // Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна. – 2017. – № 76. – С. 129-133.
2. Кідрук М. Не озирайся і мовчи / М. Кідрук. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2017. – 512 с.
3. Костецька Л. Образи-символи у романі М. Кідрука «Не озирайся і мовчи» / Л. Костецька, А. Курлова // Молодий вчений. – 2018. – № 1. – С. 223–225.
4. Кролевська К. Письменник Макс Кідрук у рамках туру сотнею міст презентує роман «Не озирайся і мовчи»: [Електронний ресурс] / К. Кролевська. – Режим доступу : <https://zmist.pl.ua/news/pismennik-maks-kidruk-u-ramkah-turu-sotneyu-mist-presentuje-u-poltavi-roman-ne-oziraisya-i-movchi>.